

Anna Włoch, Justyna Wojniak

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Sprawozdanie z Konferencji naukowej
Nauczyciele.
Zasłużeni – niedocenieni – zapamiętani

(KRAKÓW, 19–20 WRZEŚNIA 2017 R.)

W dniach 19–20 września 2017 r. odbyła się w Krakowie Konferencja naukowa zatytułowana: „*Nauczyciele. Zasłużeni – niedocenieni – zapamiętani*”. Organizatorem Konferencji był Zespół Historii Wychowania, działający przy Komitecie Nauk Pedagogicznych PAN, we współpracy z Katedrą Historii Myśli Pedagogicznej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz Katedrą Historii Oświaty i Wychowania Akademii Ignatianum w Krakowie.

Pomysłodawcy konferencji postawili sobie za cel przypomnienie sylwetek i dokonań zasłużonych nauczycieli, szczególnie tych, którzy często są niedocenieni i nieznani szerszemu gronu odbiorców, a zapamiętani głównie przez swoich uczniów.

W dniu 19 września w budynku Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie przy ul. Ingardena 4 odbyło się Zebranie Zespołu Historii Wychowania przy Komitecie Nauk Pedagogicznych PAN, którego gospodarzem była kierownik Katedry Historii Oświaty i Wychowania dr hab. Katarzyna Dormus, prof. UP. Zebranie otworzyła i poprowadziła przewodnicząca Zespołu Historii Wychowania prof. zw. dr hab. Władysława Szula-

kiewicz. W zebraniu wzięli udział przedstawiciele wielu ośrodków naukowych: Torunia, Krakowa, Warszawy, Poznania, Łodzi, Rzeszowa, Wrocławia i Białegostoku.

Pracownicy Katedry Historii Oświaty i Wychowania Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie: kierownik Katedry dr hab. Katarzyna Dormus, prof. UP, oraz dr Anna Włoch i dr Justyna Wojniak zaprezentowały historię swojej jednostki naukowej, koncentrując się przede wszystkim na przypomnieniu sylwetek i dokonań swoich profesorów oraz wskazując na własne osiągnięcia naukowo-badawcze.

Katedra Historii Oświaty i Wychowania Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie powstała w 1982 r. z przekształcenia Zakładu Historii Oświaty i Wychowania, który działał w uczelni (wówczas Wyższej Szkoły Pedagogicznej) już od 1972 r. Początkowo ZHOiW związany był z Instytutem Historii, jednak w 1976 r. Zakład przeniesiono do Instytutu Nauk Pedagogicznych. Od samego początku istnienia jednostki jej pracownicy prowadzili zajęcia z historii wychowania dla studentów wszystkich kierunków pedagogicznych. Pierwszym Kierownikiem Zakładu został wybitny historyk, wychowanek prof. Stanisława Kota – prof. Ignacy Zarębski. Profesor Zarębski jako pierwszy zainicjował nurt badań historyczno-oświatowych, zachęcając do ich prowadzenia kilku młodych pracowników historyków, co dało solidne podstawy do stworzenia samodzielnej jednostki badawczej. Po śmierci prof. Zarębskiego kierownictwo ZHOiW objął jego wychowanek doc. dr Zygmunt Ruta, który pełnił tę funkcję do 1997 r. (także po utworzeniu KHOiW). W 1992 r. KHOiW weszła w skład nowo utworzonego Wydziału Pedagogicznego. W tworzeniu nowego wydziału w uczelni ogromną rolę odegrał ówczesny adiunkt w KHOiW dr Jan Krukowski (również wychowanek prof. Zarębskiego).

Pod kierownictwem prof. dr. hab. Zygmunta Ruty KHOiW ukształtowała się pod względem organizacyjnym i badawczym, osiągając wysoki poziom naukowy. Międzynarodowe kontakty Katedra zawdzięczała w głównej mierze prof. dr. hab. Czesławowi Majorkowi, wybitnemu historykowi wychowania i dydaktykowi historii, pedagogowi. Profesor Majorek przez wiele lat zasiadał we władzach ISCHE (International Standing Conference for History of Education). Dzięki jego staraniom

Katedra została organizatorem *18th Standing Conference for History of Education* w Krakowie (6–9 sierpnia 1996 r.). Profesor Majorek zapoczątkował również badania w zakresie pedagogiki porównawczej i edukacji europejskiej, które kontynuował później dr hab. Jan Krukowski, prof. UP. Od początku istnienia Wydziału Pedagogicznego KHOiW stanowiła jego bardzo mocną jednostkę naukową, a pod koniec lat 90. zatrudniała trzech samodzielnych pracowników naukowych: prof. dr. hab. Zygmunta Rutę, prof. dr. hab. Czesława Majoraka, dr. hab. Wacława Marmona, prof. AP, oraz trzech adiunktów ze stopniem doktora: dr. Jana Krukowskiego, dr. Andrzeja Klisia, dr. Jana Rysia oraz asystenta mgr. Ryszarda Ślęczkę. Przejście Katedry do Wydziału Pedagogicznego skutkowało rozszerzeniem przedmiotów studiów, które prowadzone były przez nauczycieli akademickich z jednostki. Oprócz zajęć z historii wychowania prowadzono również zajęcia z pedagogiki porównawczej, historii kształcenia specjalnego, edukacji europejskiej. W 1998 r. kierownictwo Katedry objął dr Jan Ryś (wychowanek prof. Ruty). Silna pozycja Katedry zmieniła się po śmierci dr. hab. Marmona w 2000 r. W 2002 r. zmarł prof. Majorek, a prof. Ruta odszedł na emeryturę. W październiku 2005 r. w Katedrze została zatrudniona mgr Anna Włoch (wychowanka prof. Majoraka i prof. Krukowskiego). Jednocześnie Katedra współpracowała z mgr Justyną Wojniak, która prowadziła zajęcia w ramach godzin zleconych. W latach 2005–2011 w skład Katedry wchodził: dr hab. Jan Krukowski, prof. UP, dr Jan Ryś (kierownik Katedry), dr Andrzej Kliś, dr Ryszard Ślęczka, mgr Anna Włoch. W latach 2008–2012 funkcję kierownika Katedry pełnił dr Ślęczka (wychowanek prof. Ruty). W 2011 r. zmarł nagle dr Kliś. Po przejściu na emeryturę prof. Krukowskiego do Katedry dołączyła dr hab. Katarzyna Dormus, prof. UP, oraz dr Justyna Wojniak. W 2012 r. kierownictwo Katedry powierzono dr hab. Dormus, prof. UP.

W 2013 r. Katedra weszła w skład Instytutu Pedagogiki Przedszkolnej i Szkolnej w Wydziale Pedagogicznym. Obecnie w skład KHOiW wchodzi pięciu pracowników: dr hab. Dormus, prof. UP (kierownik Katedry), dr Ryś, dr Ślęczka, dr Włoch i dr Wojniak. Pracownicy KHOiW prowadzą badania w obszarze historii wychowania i myśli pedagogicznej, a także w zakresie pedagogiki porównawczej, edukacji europejskiej. Aktualnie Katedra wydaje dwa czasopisma: „Rocznik Ko-

misji Nauk Pedagogicznych PAN”, którego redaktorem naczelnym jest dr hab. Dormus, a sekretarzem dr Ślęczka. Przez długie lata redaktorem „Rocznika” był najpierw prof. Ruta, a następnie prof. Krukowski. Drugie czasopismo, które wydaje Katedra, to powstała z inicjatywy dr Ślęczki „Biblioteka Współczesnej Myśli Pedagogicznej”. W skład zespołu redakcyjnego wchodzi redaktorzy: dr hab. Dormus, prof. UP, oraz dr Ślęczka i sekretarz dr Włoch. Oba czasopisma znajdują się na ministerialnej liście B.

W ostatnich dwóch latach pracownicy KHOiW wydali cztery monografie autorskie: R. Ślęczka, *Szkolnictwo zawodowe Dyrekcji Okręgowej Szkolenia Zawodowego w Krakowie w latach 1949–1956* (Wydaw. Naukowe UP, Kraków 2016), A. Włoch, *Edukacja europejska. Założenia – perspektywy – funkcje społeczne. Krytyczne spojrzenie* (Wydaw. Naukowe UP, Kraków 2016), J. Wojniak, *Obywatel w społeczeństwie sieci. Warunki i narzędzia współczesnej partycypacji w ponowoczesnym świecie* (Wydaw. Naukowe UP, Kraków 2016) oraz K. Dormus, A. Włoch, J. Wojniak, *Edukacja kobiet. Kobiety w edukacji. Szkice historyczno-pedagogiczne* (Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2017).

Prezentację dziejów Katedry Historii Oświaty i Wychowania UP uzupełniły wspomnienia związanych z Katedrą pracowników oraz historyków wychowania z innych ośrodków naukowych, którzy mieli okazję współpracować z profesorami dzisiejszego Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie.

W drugiej części zebrania ZHW przedstawiono propozycje środowiska historyków wychowania dla uczczenia stulecia niepodległości Polski w 2018 r. Podczas dyskusji uzgodniono, że w przyszłym roku zostaną zorganizowane trzy konferencje naukowe oraz jedno seminarium. Propozycje organizacji konferencji naukowych zgłosili historycy wychowania z Uniwersytetu w Białymstoku, Akademii Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej w Warszawie, wspólnie pracownicy z Uniwersytetu Łódzkiego oraz Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, a także Wydziału Pedagogiczno-Artystycznego UAM w Kaliszu. Informacje o przygotowywanych konferencjach zostaną przesłane do zainteresowanych przez Zespół Historii Wychowania.

Drugiego dnia konferencji obrady zostały przeniesione do budynku głównego Akademii Ignatianum w Krakowie. Konferencja rozpoczęła

się od obrad plenarnych. Wzięli w niej udział przedstawiciele 22 ośrodków akademickich (Akademii Ignatianum w Krakowie, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Akademii Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej w Warszawie, Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytetu Gdańskiego, Uniwersytetu Szczecińskiego, Uniwersytetu w Białymstoku, Uniwersytetu Wrocławskiego, Uniwersytetu Rzeszowskiego, Uniwersytetu Łódzkiego, Uniwersytetu Opolskiego, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Dolnośląskiej Szkoły Wyższej we Wrocławiu, Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji w Lublinie, Uniwersytetu Kardynała Wyszyńskiego w Warszawie, Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Akademii Pomorskiej w Słupsku, Uniwersytetu Śląskiego oraz Uniwersytetu Państwowego im. Iwana Franki w Żytomierzu).

Konferencję otworzyła prorektor Akademii Ignatianum w Krakowie dr hab. Bożena Sieradzka-Baziur, prof. AIK, głos zabrał również o. prof. dr hab. Ludwik Grzebień, pełniący funkcję kierownika Katedry Historii Oświaty i Wychowania AIK, który przywitał uczestników konferencji, życząc wszystkim owocnych obrad.

Słowa powitania i podziękowania za udział w konferencji wygłosiła pomysłodawczyni i inicjatorka spotkania, przewodnicząca ZHW przy KNP PAN prof. zw. dr hab. Władysława Szulakiewicz. Ponadto prof. Szulakiewicz przedstawiła referat wprowadzający nt. *Nauczyciele – o kilku kierunkach myśli pedagogicznej*, ilustrując go odwołaniami do dzieł poetyckich, m.in. Czesława Miłosza czy Zbigniewa Herberta, w których przywołana została postać mistrza.

Zgodnie z programem konferencji obrady zostały podzielone na następujące części: sesję plenarną, pięć sekcji tematycznych oraz panel dyskusyjny, który był dopełnieniem rozważań nad myślą przewodnią spotkania.

Spotkanie rozpoczęto od obrad plenarnych, którym przewodniczyły: prof. zw. dr hab. Szulakiewicz oraz dr hab. Dormus, prof. UP. W sesji plenarnej swoje referaty zaprezentowali: ks. prof. dr hab. Edward Walewander (KUL), który mówił o *Sylwetce profesora w perspektywie czasu*, odwołując się do uwarunkowań historycznych oraz charakteryzując profesora przyszłości, jako postać niezależną od ideologii i innych czynników zewnętrznych, w swojej pracy kierującą się ro-

zumowaniem, doświadczeniem i dążeniem do sądów prawdziwych, a przynajmniej prawdopodobionych. Następnie głos zabrał o. prof. dr hab. Ludwik Grzebień SJ, który zaprezentował postać Stefana Weidla SJ jako wyjątkowego nauczyciela i wychowawcy, którego działalność przypadła na okres II wojny światowej i na lata powojenne. Ważną jej częścią było realizowanie tajnego nauczania, a po już po wojnie – organizacja kształcenia kleryków. Doktor hab. Iwonna Michalska, prof. UŁ, wygłosiła referat pt. *Nauczyciel dla nauczycieli i wychowawców. Michał Friedländer (1894–1942/43?) jako popularyzator wiedzy pedagogicznej w latach międzywojennych*. Postać Friedländera zaprezentowana została w kontekście nurtu nowego wychowania, jako że jednym z głównych obszarów jego aktywności pedagogicznej i publicystycznej było propagowanie zagranicznej reformistycznej myśli pedagogicznej. W swoich pracach autor ten podejmował także zagadnienia dotyczące uspołecznienia dziecka na jak najwcześniejszym etapie jego rozwoju, pisał na temat koedukacji czy czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży. Doktor hab. Witold Chmielewski, prof. AIK, przybliżył uczestnikom konferencji osobę Jana Konopnickiego (1905–1980) – badacza szkolnictwa i organizatora edukacji nauczycieli polskich na uchodźstwie. Konopnicki działał w Wielkiej Brytanii, współpracował z nauczycielami brytyjskimi i szkockimi, badał tamtejsze szkolnictwo. Był także pomysłodawcą międzyaliantkiej organizacji nauczycielskiej, której celem miało być działanie na rzecz edukacji narodów i społeczeństw w duchu pokojowym, aby zapobiegać wybuchowi konfliktów wojennych w przyszłości.

Następnie obradowano w pięciu sekcjach tematycznych. Sekcji pierwszej pt. *Nauczyciele w służbie edukacji akademickiej* przewodniczyli dr hab. Alina Rynio, prof. KUL, oraz prof. dr hab. Eugeniusz Sakowicz (UKSW). Zaprezentowano w niej 10 wystąpień, które dotyczyły mistrzów, uczonych, nauczycieli akademickich. Referenci omówili reprezentantów różnych ośrodków naukowych, którzy zostali zapamiętani jako zasłużeni dla nauk o wychowaniu i szeroko rozumianej humanistyki. Mówiono także o nauczycielach akademickich w kontekście roli, jaką odegrali w kształtowaniu pedagogiki jako nauki i ich aktywności na rzecz edukacji pedagogicznej. Referaty w tej sekcji wygłosili: prof. dr hab. Eugeniusz Sakowicz, dr hab. Aneta Bołdyrew

(UŁ), prof. zw. dr hab. Władysława Szulakiewicz, dr hab. Alina Rynio, prof. KUL, prof. dr hab. Elwira J. Kryńska (UwB), s. dr hab. Maria Opiela, prof. KUL, dr hab. Elżbieta Magiera, prof. US, prof. dr hab. Wiesław Jamrożek (UAM), ks. dr Jerzy Smoleń (AIK), dr hab. Jolanta Lenart, prof. URz.

Sekcji drugiej pt. *Praca nauczycieli na rzecz edukacji i kultury narodowej* przewodniczyli dr hab. Andrzej Szmyt, prof. UWM, oraz dr hab. Piotr Gołdyn, prof. UAM. Wystąpiło w niej 10 uczestników konferencji. Rozważania w tej części obrad koncentrowały się wokół aktywności nauczycieli skierowanej na rozwój szeroko rozumianej kultury i edukacji. Byli wśród nich zarówno nauczyciele zaangażowani w działalność na rzecz społeczności lokalnej, jak i ci, którzy mieli niemałe zasługi dla rozwoju duchowego całego społeczeństwa. O pracy nauczycieli na rzecz edukacji i kultury narodowej mówili: dr hab. Jerzy Kochanowicz, prof. DSW, dr Michał Nowicki (UAM), o. dr Andrzej Paweł Bieś SJ, dr hab. Mariusz Ausz, prof. UMCS, dr Katarzyna Buczek (UW), mgr Łukasz (Kalisz UwB), dr Anna Królikowska (AIK), dr Ewa Barnaś-Baran (URz), dr hab. Piotr Gołdyn, prof. UAM, dr hab. Andrzej Szmyt, prof. UWM.

Sekcji trzeciej pt. *Wkład nauczycieli w kształtowanie się subdyscyplin pedagogicznych* przewodniczyli dr hab. Janina Kamińska (UW) oraz prof. dr hab. Marian Surdacki (KUL). Przedstawiono w niej 11 referatów. Zgromadzeni prelegenci w swych wystąpieniach wyekspozowali wkład, jaki do nauk o wychowaniu wnieśli przedstawiciele poszczególnych subdyscyplin pedagogicznych, m.in. pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej, resocjalizacyjnej, specjalnej, teorii wychowania i historii wychowania. Referaty wygłosili: prof. dr hab. Marian Surdacki (KUL), dr hab. Anna Boguszewska (UMCS), dr Wiesław Partyka (KUL), dr hab. Janina Kamińska (UW), mgr Ewelina Kurowicka (KUL), dr Barbara Surma (AIK), dr Iwona Czarnecka (APS), prof. dr hab. Andrzej Meissner (WSEiL w Lublinie), dr Joanna Dąbrowska (UwB), prof. dr hab. Natalia Seiko (AIK), ks. mgr Andrzej Jasnos (KUL).

Sekcji czwartej krakowskiego spotkania pt. *Zasługi nauczycieli w działalności instytucji i towarzystw pedagogicznych* przewodniczyli dr hab. Hanna Markiewicz, prof. APS, oraz dr hab. Grzegorz Michalski, prof. UŁ. Wygłoszono w niej 9 referatów. Dyskusja koncentrowała

się zwłaszcza wokół osób, które były zaangażowane w pracę mającą na celu poprawę sytuacji zawodowej pedagogów. Ponadto omówiono inicjatorów reform oświatowych, ale także aktywnych członków towarzystw naukowych i oświatowych. O zasługach nauczycieli w tym obszarze działalności mówili: dr hab. Kazimierz Puchowski, prof. UG, dr Małgorzata Puchowska (AP w Słupsku), dr Danuta Kocurek (UŚ), dr hab. Grzegorz Michalski, prof. UŁ, dr hab. Hanna Markiewicz, prof. APS, dr Beata Topij-Stempińska (AIK), dr Dorota Grabowska-Pieńkosz (UMK), dr Elżbieta Dolata (URz), dr Agnieszka Suplicka (UwB).

Sekcji piątej spotkania, pt. *Nauczyciele – twórcy koncepcji edukacyjnych* przewodniczyły prof. zw. dr hab. Władysława Szulakiewicz oraz dr hab. Iwonna Michalska, prof. UŁ. Uczestnicy tej sekcji mogli wysłuchać 10 referatów. Referenci ukazali zasłużone i nieco zapomniane już dzisiaj postaci życia oświatowego, które swoją działalnością, propozycjami programowymi przyczyniły się do rozwoju edukacji zarówno w Polsce, jak i na świecie, a wpłynęły na rozwój systemu szkolnictwa i koncepcji wychowania. Referaty w tej sekcji wygłosili: dr Anna Włoch (UP), ks. dr hab. Adam Solak, prof. APS, dr Justyna Wojniak (UP), dr hab. Katarzyna Dormus, prof. UP, s. dr Agnieszka Skrzypek (KUL), dr hab. Edyta Wolter, prof. UKSW, prof. dr hab. Eleonora Sapia-Drewniak (UO), dr Joanna Falkowska (UMK), dr Katarzyna Kochan (UZ), dr Mirosława Furmanowska (PWSZ Wałbrzych).

W dalszej części konferencji obradowali uczestnicy panelu dyskusyjnego, któremu przewodniczył prof. dr hab. Wiesław Jamrożek, a dyskusja dotyczyła tematyki wielości zadań i różnorodności uwarunkowań zawodu nauczyciela. Wśród uczestników panelu byli: dr Krzysztof Ratajczak (UAM), który w swoim wystąpieniu przybliżył postać Hrabana Maura, wybitnego nauczyciela czasów karolińskich, zaangażowanego w reformy państwa frankijskiego, rozwój struktury szkolnej i szkoły pałacowej oraz tworzenie skryptoriów. Ojciec dr Krzysztof Biel SJ (AIK) z kolei omówił postać i osiągnięcia prof. Bronisława Zygmunta Urbana (1942–2014), określając go mianem człowieka dla innych. Jego prace koncentrowały się na problematyce niedostosowania społecznego dzieci, którym to problemem zajmował się nie tylko w wymiarze badawczym, ale jednocześnie poszukiwał także praktycznych rozwiązań i form pomocy. Doktor Joanna Cukras-Stelągowska

(UMK) swoje wystąpienie poświęciła postaci nauczyciela (mełameda) we wspomnieniach młodzieży żydowskiej w okresie międzywojennym, omawiając warunki edukacji w chederze. Mimo rozpowszechnionej wśród mełamedów ignorancji i braku wiedzy w połączeniu ze stosowaniem wobec uczniów przemocy fizycznej, ten rodzaj edukacji był ważnym elementem wzmacniania tożsamości religijnej wśród ludności żydowskiej tego okresu. Następnie dr hab. Bożena Sieradzka-Baziur, prof. AIK, przedstawiła edukatora domowego i jego wpływ na osiągnięcia członków rodziny, odnosząc się m.in. do anglosaskiej koncepcji *homeschooling*. Doktor Swietłana Sytnyakivska (UP im. I. Franki w Żytomierzu) odniosła się do mobilności zawodowej nauczycieli, jako jeden z jej warunków wskazując edukację bilingwalną. Z kolei dr hab. Marta Urlińska, prof. UMK/AIK, skoncentrowała się na uwarunkowaniach wykonywania zawodu nauczyciela na obczyźnie, zadając ważne pytanie o wymiar jego służby pracodawcy czy (i) uczniowi. Z kolei dr hab. Jacek Kulbaka (APS) dokonał prezentacji postaci nestorów kształcenia i pedagogiki specjalnej w Polsce w I połowie XX w., przywołując m.in. Marię Grzegorzewską, Witolda Łuniewskiego i Michała Wawrzynowskiego. Przedmiotem wystąpienia dr Urszuli Wróblewskiej (UwB) byli nauczyciele karaimscy w II Rzeczypospolitej.

Podczas krakowskiej konferencji pojawiło się w dyskusji kilka ważnych wątków wpisujących się w obszar pedeutologii historycznej. Przypomniano wielu wybitnych nauczycieli akademickich, wskazując na ich rolę w kształtowaniu pedagogiki jako nauki, omówiono osiągnięcia zasłużonych nauczycieli w dziejach instytucji społeczno-oświatowych, nauczycieli będących działaczami towarzystw naukowych i społeczno-oświatowych oraz pedagogów – inicjatorów reform edukacyjnych. Wskazano także na znaczenie aktywności nauczycieli w środowisku szkolnym i pozaszkolnym. Merytoryczną część spotkania zakończyła dyskusja nawiązująca do tematu panelu pt. *Wielość zadań i różnorodność uwarunkowań zawodu nauczyciela*, która była swego rodzaju podsumowaniem obrad.

Na zakończenie, przewodnicząca ZHW przy KNP podziękowała uczestnikom konferencji i skierowała do wszystkich zaproszenie do wzięcia udziału w kolejnych inicjatywach podejmowanych przez Zespół Historii Wychowania przy KNP PAN.

